

ЛОБАЙ О.О., ст.гр. МО-10-2

Наук. керів.: Мацьків Р.Т.

ДВНЗ "Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу",

м. Івано-Франківськ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ В УКРАЇНІ

Исследован мировой опыт реформирования естественных монополий, установлены его особенности. Определены отрасли, для которых целесообразно применять соответствующие типы реформирования.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу проблем реформування різних типів природних монополій в Україні.

Метою дослідження є аналіз світового досвіду реформування природних монополій та можливості його застосування в Україні.

Основна частина. Існування природних монополій обумовлюється економічною доцільністю їх функціонування, яка полягає в тому, що сукупні витрати на виробництво і реалізацію одиниці продукції чи надання послуги є меншими, ніж за конкурентних умов, внаслідок технологічних особливостей виробництва. До того ж, товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на них є менш еластичним [1]. Це зумовлює високу соціально-економічну та політичну значимість природних монополій, яка характерна саме для сучасних тенденцій розвитку економіки, та породжує необхідність чіткого правового регулювання суспільних відносин у цій сфері.

Однак, підприємства – природні монополісти не схильні до запровадження інновацій, підвищення якості продукції чи послуги, розширення їх обсягів та асортименту, що призводить до значного зниження суспільного добробуту. Саме тому, сфера функціонування ринків природних монополій потребує жорсткого державного регулювання, а при його неефективності – реформування.

Як об'єкт інституціональних перетворень природні монополії доцільно представити як комплекс елементів:

- власне мережі, по яких поставляється продукція;
- операції, або діяльність по експлуатації мереж;
- ринки, на яких відбувається узгодження попиту та пропозиції на послуги мереж;
- виробництво товарів і послуг підприємствами, що входять до складу природних монополій.

Три перших елементи природних монополій входять до складу виробничої інфраструктури. Але цим функції природних монополій не обмежуються. Забезпечуючи задоволення потреб населення в транспортних

послугах, паливі й енергії, вони створюють матеріальну базу соціально-економічної інфраструктури народного господарства країни [2].

При реформуванні ринків функціонування природних монополій необхідно розробити таку стратегію інституціональних перетворень, яка буде спиратись як на теоретичні розробки (в тому числі на методичну базу теорії витрат), так і на оцінку поточного стану реформованих об'єктів і наслідків прийнятих рішень. У цьому контексті напрацювання науковців щодо реформування інфраструктури природних монополій доцільно вважати актуальними. По-перше, пропонується організаційно розділити мережі й операції по їхній експлуатації. По-друге, використовувати так звану модель "торгів за", яка передбачає наступне: якщо існування значного ефекту від масштабу операції обумовлює існування єдиного постачальника послуги, то конкуренція може бути тільки при організації торгів за право бути цим постачальником. У результаті мають бути створені декілька компаній, які відрізняються покладеними на них функціями:

- власник єдиної інфраструктурної мережі, який і буде нести пов'язані з нею ризики;

- компанії-оператори, які повинні конкурувати за право експлуатації тієї або іншої ділянки мережі.

За результатами торгів компанія-власник мережі укладає з переможцем угоду лізингу на дану ділянку на строго обмежений час, після закінчення якого торги проводяться знову [3].

Подібний підхід до реформування природних монополій, що передбачає відділення транспортно-провідних мереж від виробництва з поділом інфраструктури на конкурентний і неконкурентний сектори, апробований у Великобританії в ході реформи залізниць.

Особливість функціонування природних монополій в Україні полягає в тому, що більшість монополістів залишилися державними підприємствами, які працюють не тільки на природно монопольному, а й на потенційно конкурентних ринках [3], одним із прикладів яких може стати ринок надання житлово-комунальних послуг.

Тому сьогодні особливої актуальності набувають пропозиції науковців щодо реформування сфери природних монополій із використанням закордонного досвіду, зокрема, практики активного і пасивного реформування. При активному реформуванні системна трансформація інфраструктурних галузей передбачає масштабні зміни в природних монополіях, причому основним є виділення природно-монопольної (інфраструктурні мережі, послуги) та потенційно-конкурентної (виробництво) сфер з організаційним відокремленням у майбутньому, а також лібералізація тарифної системи, що означає перехід до вільного ціноутворення у наданні послуг природних монополій. За умов використання пасивного реформування відбувається несистемна трансформація, що має адаптаційний характер та передбачає здійснення реформ у міру виникнення конкретних проблем. При цьому не передбачаються різкі зміни структури власності – зменшення частки

державної власності на основі приватизації, а тому важливого значення набуває розвиток державно-приватного партнерства на основі концесійних угод (надання права органом державної влади суб'єкту підприємницької діяльності створити (побудувати) об'єкт концесії на строковій, платній основі з метою задоволення громадських потреб).

Особливості реформування природних монополій доцільно проаналізувати на прикладі житлово-комунального господарства, що набуло особливої актуальності в сучасних умовах. Реформування галузі здійснюється шляхом формування відповідно до вимог світових стандартів ринку житла, запровадження недискримінаційних економічних відносин між суб'єктами ринку та державою з поступовим обмеженням функцій держави як суб'єкта господарювання та посиленням її впливу на формування ринкової інфраструктури, що передбачає реалізацію відповідних заходів та принципів державної політики, які сформульовано у [4].

Висновки. Відповідно до викладеного вище, реформування сфери житлово-комунального господарства доцільно здійснювати, з нашої точки зору, на основі активного підходу, оскільки, за своїм змістом економічна модель розвитку житлово-комунального господарства полягає у формуванні оптимальних для суспільства і держави економічних відносин шляхом запровадження ринкових методів господарювання, стимулювання енергоефективності тарифної, інвестиційної, науково-технічної, зовнішньоекономічної та екологічної політики, інституційних і структурних змін у сфері обслуговування житла.

Бібліографічний список

1. Закон України №1682-III від 20.04.2000 “Про природні монополії” [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.
2. Базилінська О.Я. Мікроекономіка: Навч. посіб. / О.Я. Базилінська, О.В. Мініна. – К.: ЦНЛ, 2005. – 352 с.
3. Супрун В.П. Деякі проблеми антимонопольно-конкурентної політики в Україні / В.П. Супрун // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №7. – С. 14 – 21.
4. Закон України №1869-IV від 24.06.2004 “Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки” [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1869-15>